

Opetusministeriö
copyright@minedu.fi

Lausuntopyyntö 20/040/2008, 12.3.2010

Tekijänoikeustoimikunnan mietintö

Viestinnän Keskusliitto kiittää mahdollisuudesta antaa lausuntonsa tekijänoikeustoimikunnan mietinnöstä (2010:9) ja esittää näkemyksensä seuraavaa:

Pääviestit

1. Toimikunta ei mietinnössään kykene vastaamaan haasteisiin, joita muuttuva tekninen ja taloudellinen toimintaympäristö tekijänoikeusjärjestelmälle tuottaa. Sääntelyn tulisi edistää joustavaa, nopeaa ja tehokasta sopimista eikä hidastaa tai hankaloittaa sitä. Kotimainen sisällöntuotanto voi säilyttää kilpailukykyä, kehittää kuluttajille uusia palveluita ja työllistää tekijöitä vain, jos sopimisen oikeudelliset edellytykset ovat kunnossa.
2. Tekijänoikeuslain 28 §:n olettamasäännös teosten muuttamisen ja oikeuksien edelleen luovuttamisen kiellosta on tarpeen kumota, jotta teosten käytössä voidaan hyödyntää uusia innovatiivisia käyttöliittymiä ja välitystapoja.
3. Tekijänoikeusjärjestelmässä olisi siirryttävä noudattamaan nykyistä laajemmin yleistä sopimusoikeutta. Järjestelmään kuuluva oletus tekijän asemasta aina heikompana sopimuspuolena ei vastaa todellisuutta. Liitto yhtyy mietintöön kirjattuihin käyttäjäryitysten näkemyksiin sopimista koskevasta sääntelystä.
4. Liitto pitää hyväksyttävänä toimikunnan ehdottamia muutoksia tekijänoikeuslain 31 – 38 §:n painettujen kirjojen kustannussopimuksia koskeviin säännöksiin. Näitä säännöksiä ei kuitenkaan tule yleistää sähköistä kustannustoimintaa taikka muuta tekijänoikeudellista sopimustoimintaa koskeviksi.
5. Elokvateoksia koskeva olettamasäännös tekijänoikeuslain 39 §:ssä on muuttuneessakin toimintaympäristössä tarpeellinen. Se tulisi päivittää hallituksen esityksessä HE 28/2004 vp ehdotetulla tavalla kattamaan myös elokvateoksen kappaleiden valmistaminen ja saattaminen yleisön saataville.

Uudistuva viestintäympäristö ja sen vaikutus lainsäädäntöön

Toimikunnan mietintö sisältää vain vähäisiä muutosehdotuksia tekijänoikeussopimuksia koskevaan sääntelyyn. Nykyinen laki on valmisteltu 1950-luvulla ja silloisiin olosuhteisiin kehitetty sääntely ei vastaa nykypäivän tarpeita. Tärkein puute mietinnössä onkin kyvyttömyys vastata muuttuvan toimintaympäristön haasteisiin.

Sisältöjen ammattimaisella valikoimisella, toimittamisella ja tuottamisella on aina arvonsa ja näemme tämän arvon vain kasvavan toimintaympäristön digitalisoitumisen myötä. Onnistuneen tuotteistamisen lisäksi tarvitaan myös markkinointia, jotta tuote erottuu ja löytää ostajansa kasvavan tarjonnan vyöryssä. Yritysten on voitava hoitaa tämä jalostustyö kannattavasti, jotta niiden liiketoiminnan jatkumiselle ja sitä kautta myös tekijöiden työlle ja ansainnalle on edellytykset.

Tuotteistamisen ja markkinointipanostusten merkitys tulisi tunnustaa tekijänoikeuslainsäädännössä ja ottaa huomioon tekijöiden näkökulman ohella. Lainsäädäntö, joka painottaa yksipuolisesti vain arvoverkon yhden toimijan etuja, ei voi johtaa kokonaisuuden kannalta onnistuneeseen lopputulokseen.

Digitaalinen murros merkitsee sisällöntuotannossa mm. kokonaistarjonnan huomattavaa kasvamista ja hajautumista lukuisille uusille kanaville ja jakelualustoille. Kokonaiskulutus ei lisääntynyt vastaavasti, vaan pirstoutuu. Uusia palveluita luodaan yhä pienemmille kohderyhmille ja niitä räätälöidään ja personoidaan asiakkaiden tarpeita vastaavasti. Toimialojen perinteiset rajat ylittyvät, mikä merkitsee kilpailun huomattavaa kiristymistä. Jatkuva uudistuminen sekä verkostoituminen ja yhteistyökumppaneiden hakeminen ovat elinehtoja yritysten selviytymiselle.

Tätä taustaa vasten tekijänoikeudellisen sopimisen merkitys kasvaa. Sopimiseen liittyvän säännösympäristön tulee olla joustavaa, nopeaa ja tehokasta sopimista edistävä, ei sopimista hidastava ja hankaloittava. Mitä vaikeammaksi sopiminen Suomessa tehdään, sitä paremmat edellytykset sekä laittomalla tarjonnalla että ulkomaisella tarjonnalla on syödä kotimaista laillista aineistoa ulos markkinoilta.

Viestinnän Keskusliitto yhtyy toimikunnan mietinnössä esitettyihin käyttäjäyritysten näkemyksiin. Olennaista sääntelyn kehittämisessä on nykyistä vahvempi tukeutuminen yleiseen sopimusoikeuteen. Tekijänoikeudellinen erityissääntely on tietyissä tilanteissa perusteltua, mutta yleislinjana jatkovalmistelussa tulisi olla sääntelyn keventäminen.

Suomalainen sisältötuotanto voi säilyttää kilpailukykynsä, kehittää kuluttajille uusia palveluita verkkoympäristössä ja työllistää tekijöitä vain, jos toiminnan tekijänoikeudelliset raamit ovat kunnossa. Toimikunnan mietintöön sisältyvät tekijöiden ehdotukset uusista lisäsäännöksistä johtavat vastakkaiseen lopputulokseen. Niitä ei jatkovalmistelussa pidä vielä eteenpäin.

Teosten muuttamista ja oikeuksien edelleen luovutusta koskeva kielto kumoon

Uudistuvat jakelutiet voivat paitsi edellyttää teosten sovittamista uusiin välitysmuotoihin, myös uusia verkostoihin perustuvia liiketoimintamalleja ja yhteistyökumppanuuksia teosten tarjoamisessa eri käyttäjäliittymiin.

Tekijänoikeuslain 28 §:n dispositiivinen kieltö muuttaa teosta ja luovuttaa tekijänoikeus edelleen merkitsee tässä suhteessa estettä teoksen myöhemmälle käytölle. Edelleenluovutuskiehto ei myöskään enää ole perusteltavissa niillä tekijän persoonallisuuteen ja teoksen henkilökohtaisuuteen liittyvillä syillä, jotka ovat vaikuttaneet säännöksen säätämiseen.

Tekijänoikeuslain muuttamis- ja edelleenluovutuskieltoja koskevan 28 §:n kumoaminen johtaisi tilanteeseen, jossa oikeudenluovutuksiin sovellettaisiin yleisen sopimusoikeuden tavallisia sopimuksen tulkintaa koskevia periaatteita. Tämä antaisi sopimusosapuolille tasapuolisen aseman suhteessa myöhempään teoksen käyttömahdollisuuksia koskevaan tekniseen ja taloudelliseen kehitykseen.

Merkittävänä käytännön seurauksena 28 §:n kielto säännöksen kumoamisesta olisi se, että kaikkien taloudellisten tekijänoikeuksien luovutuksensaaja voisi olla varma siitä, että hän todella on saanut kaikki oikeudet. Nykysäännöksen pohjalta vallitsee oikeudellista epävarmuutta, kun luovutus sopimuksia tulkitaan suppeasti.

Säännöksen kumoaminen mahdollistaisi tekijänoikeuksia käyttävien yritysten joustavan verkostoitumisen ja teknisten innovaatioiden tehokkaamman hyödyntämisen luovien sisältöjen markkinoilla. Tämä edistäisi laillisten sisältöpalvelujen tarjoamista digitaalisessa ympäristössä ja luovan alan työllisyyttä valtioneuvoston IPR-strategiassakin tavoitellulla tavalla.

Tekijänoikeussopimukseen voidaan soveltaa yleistä sopimusoikeutta

Yleinen sopimusoikeus tulisi asettaa tekijänoikeusjärjestelmän lähtökohdaksi. Olettama tekijästä aina sopimussuhteen heikompana osapuolena, jota tekijänoikeussääntöjen tulisi suojata, ei käytännössä vastaa todellisuutta.

Tekijällä on tekijänoikeuden perusteella hallussaan eräänlainen laillinen monopoli teoksiinsa, mikä takaa hänelle vahvan lähtökohdan sopimusneuvotteluissa. Parhaimmassa asemassa ovat luonnollisesti ne tekijät, jotka tuotantonsa laadun ja tuotteistajansa (esimerkiksi kustantajan) aiempien ponnistelujen tuloksena ovat jo saavuttaneet tunnettuutta ja voivat kilpailuttaa sopijakumppaneitaan.

Yhdymme mietinnössä esitettyyn käsitykseen siitä, että pienten ja keskisuurten yritysten neuvotteluasema suhteessa tekijänoikeuksia hallinnoiviin järjestöihin ei myöskään ole vahva. Järjestöt toimivat faktisessa monopoli asemassa eikä niiden hallinnoimia oikeuksia ole saatavissa mistään muualta. Järjestöjen asemaa vahvistaa entisestään sopimuslissenssisääntely, joka tekee järjestöjen sopimuksista ”yleissitovia” kaikkiin kyseisen alan oikeudenhaltijoihin nähden.

Sopimusolosuhteiden huomioon ottaminen ja sopimusten sovittelumahdollisuus kohtuuttomuustilanteissa oikeustoimilain perusteella tarjoavat tasapuolisen pohjan myös tekijänoikeuksista sopimiselle. Tekijänoikeuksista sopiminen ei poikkea sillä tavoin kaikesta muusta sopimisesta, että osapuolten vapaata sopimista pitäisi laissa yleisesti ja kaikkien teoslajien osalta rajoittaa. Kysymys on normaalista vaihdannasta.

Erilliselle sopimussääntelylle tekijänoikeuslaissa ei nykyisellään pääosin ole tarvetta. Osapuolten on myös voitava sopia vapaasti vastikkeellisista ja vastikkeettomista oikeudenluovutuksista ilman riskiä myöhemmin esitettävistä sopimusehdoista muuttavista korvausvaatimuksista. Yhdymme myös mietintöön kirjattuihin käyttäjäyritysten näkemyksiin

oikeuksien käyttövelvoitteesta ja siihen liittyvästä tekijän purkamisoikeudesta, tilityksen todentamisvelvoitteesta ja suppean tulkinnan periaatteesta.

Painettuja kirjoja koskevien kustannussopimussäännöksiä uudistaminen

Toimikunnan mietintöön sisältyy ehdotus kustannussopimusta koskevien tekijänoikeuslain 31 – 38 §:n uudistamisesta. Säännökset koskevat painettujen kirjojen kustantamista.

Ehdotetut muutokset merkitsevät sopimuskäytäntöjen pienimuotoista kodifointia ja säännösten kielellistä parantamista. Viestinnän Keskusliitto kannattaa kustannussopimussäännösten uudistamista sopivassa yhteydessä mietinnössä esitetyllä tavalla, koska tältä osin toimikunnassa oli saavutettavissa yhteinen näkemys.

Korostamme, että lainuudistuksen jatkovalmistelussa täysin kestävä vaihtoehto olisi ottaa painettujen kirjojen kustannustoimintaa koskeva sääntely lähtökohdaksi ja yleistää se kaikkia tekijänoikeussopimuksia taikka sähköistä kustannustoimintaa koskevaksi. Digitaaliseen maailmaan painettuja kirjoja koskevat pykälät eivät lainkaan sovellu. Esimerkiksi Ruotsin tuore selvitysmiehen ehdotus (SOU 2010:24) merkitsee tässä suhteessa paluuta menneisyyteen eikä edistä ruotsalaisen sisältöteollisuuden menestymistä tietoyhteiskunnassa.

Elokuviin ja audiovisuaaliseen aineistoon liittyvät muutostarpeet

Elokuvateoksia koskeva olettamassäännös tekijänoikeuslain 39 §:ssä on muuttuneessakin toimintaympäristössä yhä tarpeellinen ja se tulisi ajanmukaistaa hallituksen esityksessä HE 28/2004 vp ehdotetulla tavalla. Tuottajalla tulisi olla oikeus valmistaa elokuvasta kappaleita, saattaa se yleisön saataviin ja varustaa se tekstillä tai uudelleen äänittää teksti toisella kielellä, jollei toisin sovita elokuvaa valmistettaessa.

Vuonna 2005 lain käsitteistöä uudistettiin siten, että aiempi julkisen esittämisen laaja käsite jaettiin kahteen osaan, julkiseksi esittämiseksi läsnä olevalle yleisölle sekä välittämiseksi johtimitse tai johtimitta. Hallitus esitti 39 §:n tuottajaolettamassäännöstä tarkistettavaksi uuden käsitteistön pohjalta.

Eduskunnan sivistysvaliokunta katsoi lainmuutoksesta antamassaan lausunnossa (SiVM 6/2005 vp), että ”nykyinen säännös voidaan pitää voimassa”. Pitämällä aiempi sanamuoto julkisesta esittämisestä muuttamattomana eduskunta kuitenkin tuli muuttaneeksi säännöksen asiasisältöä, koska julkinen esittäminen ei enää tarkoita samaa kuin ennen lainmuutosta.

Oikeuksien keskittäminen tuottajalle edistää niiden tehokasta käyttöä digitaalisessa toimintaympäristössä ja helpottaa myös niiden valvontaa. Pitkien elokuvien ja tv-ohjelmien tuotanto edellyttää yhä raskaita investointeja eikä tätä seikkaa muuta se, että yksityishenkilöt voivat tehdä kevyitä videoklippejä halvalla. Tällaisten videoklippien osalta tuottajaolettamasta ei aiheudu mitään haittaakaan, joten videoklippejä ei voida käyttää perusteena tuottajaolettamaa vastaan.

Elokuviissa ja ammattimaisissa av-tuotannoissa oikeudenhaltijoiden määrä on tyypillisesti edelleen suuri, mikä puoltaa olettamassäännöksen laajentamista käsittämään tuotteen eri käyttömuodot.

Viestinnän Keskusliitto ry

Håkan Gabrielsson
toimitusjohtaja

Viestinnän Keskusliitto on joukkoviestintäalan ja graafisen teollisuuden kattojärjestö, joka edistää toimialan yleisiä toimintaedellytyksiä tavoitteenaan turvata monipuoliset viestintäpalvelut suomalaisille. Viestinnän Keskusliitto edustaa noin 800 yritystä ja yhteisöä, jotka työllistävät noin 24.000 henkilöä. Edustettujen yritysten osuus joukkoviestintämarkkinoista on noin 80 %. Keskusliiton jäseniä ovat Aikakauslehtien Liitto, Graafinen Teollisuus, Sanomalehtien Liitto, Suomen Kustannusyhdistys, Suomen Radioiden Liitto ja Suomen Televisioiden Liitto.

Lisätietoja lausuntoon liittyen antavat tarvittaessa:

Håkan Gabrielsson
toimitusjohtaja
hakan.gabrielsson@vkl.fi
puhelin 09 2287 7304
matkapuhelin 050 558 1048

Mikko Hoikka
lakimies, OTT
mikko.hoikka@vkl.fi
puhelin 09 2287 7229
matkapuhelin 040 186 3503